

PHA 302 PREHİSTORİK EKONOMİ-EKOLOJİ

KONU 8: AVCILIK EKONOMİSİNİN BAŞLANGICI VE PREHİSTORİK

DÖNEMDE DÜNYA ÜZERİNDEKİ DAĞILIMI

Avrupa'daki insan yerleşmelerinin en erken kanıtları G.Ö. yaklaşık 1,4 ma-700 ka öncesi arasında karşımıza çıkmaktadır. Avrupa'nın birçok bölgesinde ise, ilk yerleşimler yaklaşık 350 bin yıl önce başlamıştır. Ama bu yerleşimler, Avrupa ikliminin kısıtlı aletlerle avlanmayı ve toplayıcılık yapmayı sağlayacak kadar sakin olduğu buzul arası dönemlerle sınırlı kalmıştır. Kuzeydeki dev buz tabakalarının ilerlediği ve güney Fransa ikliminin bile bir tür tundraya dönüşecek şekilde bozularak yarı kutup iklimi haline geldiği buzul çağlarındaki koşullar, bu topluluklar için fazlasıyla sert olmuştur.

Avrupa'daki yoğun yerleşimlerin ortaya çıktığı zamanlar yaklaşık 80.000-12.000 yılları öncesinde süren son ve uzun buzul çağında yaşandı. Bu yerleşimler insanların sert bir ekosisteme uyum sağlama yeteneğindeki büyük gelişimlerin göstergesiydi. Bu dönemde bütün İskandinavya, kuzey Almanya, Polonya, eski Sovyetler Birliği'nin kuzeyi ve İngiltere'nin büyük bölümü buzlarla kaplıydı. Bu buz tabakaları daha da güneye doğru iniyordu. Bu alanın güneyindeki bölgelerde toprak alt tabakaları sürekli olarak don altındaydı ve tundra tipi bitki örtüsü vardı. Dolayısıyla da tundra iklimine uygun mamut, rengineyiği, bizon, vahşi at, tüylü gergedan, iri boynuzlu dev geyik, ve bozkır antilopları gibi fauna ile sınırlıydı. Bitki sayısının az olması ve beslenmek için toplayıcılık yapma olanağının sınırlılığı nedeniyle insanlar, varlıklarını sürdürebilmek için bu büyük hayvan sürülerine bağımlı idi. Buna İngiliz literatüründe "big game" adı verilir. Biz büyük memeli hayvan avcılığı diyoruz.

Buzul çağında Avrupa'da yaşayan insanların geleneksel tablosu, rengineyiği sürülerini ve diğer hayvanları avlayan avcı topluluklar olarak çiziliyordu. Ama gerçek avcılık, büyük riskler taşıyan bir stratejidir. Başarı oranı çok düşüktür. Sürekli avlanmak, sürüleri korkutup izlenmelerini ve yakalanmalarını daha da zorlaştırmaktan başka bir işe yaramaz. Aslında bu insanların, zorlu bir ortamda geçim sağlamak için çok daha gelişmiş bir yaklaşımları vardı. Bu yaklaşım, sürüleri mümkün olduğunca az rahatsız ederek avlamaktı. Hayvanlar rasgele avlanmıyor, özellikle sürünün hasta ve yaşlı üyeleri seçiliyordu. Mevsim boyunca yetecek kadar et sağlayacağı düşünülen hayvanlar sürüden uzaklaştırılıyor, doğal havza gibi olan alanlara yönlendiriliyor ve gerektiği biçimde öldürülüyordu.

GÖ yaklaşık 25-20.000'lerde son buzul çağının en etkili olduğu dönemde güneybatı Fransa'da ve kuzey İspanya'da biraz daha farklı bir yaşam biçimi ortaya çıktı. İklimin en sert olduğu dönemde kuzey Avrupa'nın bir bölümü terk edildi ve daha güney bölgelerdeki nüfus yoğunluğu arttı. Bu nüfusun ekonomi biçimi, Dordogne bölgesinden kuzey İspanya'dan geçen büyük rengineyiği ve kızıl geyik sürülerine dayanıyordu. Bu bölgede, orta yoğunluktaki bir insan nüfusunun sürülerin peşinden göç etmesini gerektirmeyecek miktarda besin kaynağı bulunuyordu. İnsanlar yılın farklı dönemlerinde bölgenin farklı kısımlarından yararlanabiliyor ve hayvan sürülerinden elde edilen besini, nehirlerde bol miktarda bulunan som balığı ve diğer balık türleriyle de destekleyebiliyorlardı. Bu yarı yerleşik koşullarda, güneybatı Fransa'daki Lascaux ve kuzey İspanya'daki Altamira gibi bölgelerdeki harika mağara resimlerini üretebilen, son derece bütünleşmiş bir toplum ortaya çıktı. İnsanlar artık daha küçük boyutlu hayvanların önemini anlamaya başladı.

Buzlar yavaş yavaş kuzeye çekildikçe, hayvan sürüleri de aşama aşama kuzeye doğru ilerledi. İklimin düzelmesiyle birlikte genişleyerek tundraları ortadan kaldıran ormanlık alanlar da kuzeye ilerledikçe, sürüler küçüldü. Bölgede yaşayanların temel kaynağı yavaş yavaş ortadan kalktı. Tamamen farklılaşan bu çevreden besin elde edebilmek için bir dizi büyük değişiklik yapmak gerekiyordu. Dolayısıyla insanlar, daha yumuşak iklimle birlikte ortaya çıkan zengin ekosistemde toplayıcılık yapmaya, orman koşullarında yaşayan küçük hayvanlardan yararlanmaya, balıkçılığa ve kabuklu hayvanlar gibi deniz kaynaklarına daha fazla önem vermeye başladı. İlk evcilleştirme olasılıkla Üst Paleolitik içinde başladı: Köpek evcilleştirildi. Daha sonra Mezolitik denen Holosen dönem içinde köpeklerin av eylemlerinde kullanılmasına devam edildi.

Avustralya yerleşimlerinde ise, kıtanın doğu bölümünde nispeten daha yumuşak bir iklimin olması ve avcı-toplayıcı grupların daha kolay besin elde etmesi sayesinde, Avrupa'daki gibi karmaşık uygulamalara gerek yoktu. Fakat bu yerleşimler ancak tek bir büyük buluşla ortaya çıkmış olabilirdi: Tekneler.

İnsanların tüm dünyaya yayılma sürecinin son aşaması sayılabilecek süreç, Amerika yerleşimleri oldu. Bu yerleşimler daha geç başladı çünkü insan topluluklarının önce Sibirya'daki sert iklim koşullarına uyum sağlaması, daha sonra da doğuya ilerleyip Bering Boğazı'nı geçmesi gerekiyordu. Deniz seviyesinin alçalması nedeniyle Bering Boğazı'nın bir kara köprüsü haline geldiği dönem olan son buzul çağının en yoğun aşamasında Alaska'ya geçildi. Bölgedeki iklim koşullarının uygun olduğu ve büyük hayvanların avlanması ya da sürü halinde beslenmesi için daha uygun koşullar bulunduğu tahmin edilmektedir.

Yaklaşık 30-10.000 yıl önce insanoğlunun Amerika kıtalarına da yayılmasıyla, dünyanın hemen hemen her yeri yerleşime açılmış oldu. İnsanların dünya üzerindeki yerleşimlerinin son aşaması, biraz daha geç bir tarihte pasifik ve hint okyanuslarında gerçekleşti. Bu yerleşimlerin kurucuları, avcılık-toplayıcılıkla yaşamlarını sürdüren topluluklar değil, hala taş aletler kullanmalarına ve besin kaynaklarını zaman zaman avcılıkla desteklemelerine karşın, ilkel bir tarım biçimini kullanarak geçimlerini sağlayan insanlardı.